

Radijski teleskop za vodikovo črto

Tadeja Saje

17. februar 2017

Kazalo

- 1 Motivacija in rešitev
  - Razlike med opticnim in radijskim opazovanjem
  - Sevanje črnega telesa
  - Sevanje vodikove črte
- 2 Načrtovanje in umerjanje radoteleskopa
  - Blokovni načrt radioteleskopa
  - Žarilec
  - Pasovno sito
  - Nizkošumni ojačevalnik
- 3 Izračun šumne temperature sistema
- 4 Opazovanje Vodikove črte
  - Izračunana šumna temperatura sevanja vodikovih atomov kot funkcija hitrosti v smeri Deneba
  - Spekter vodikove črte v galaktični ravnini
  - Opazovanje v prihodnosti

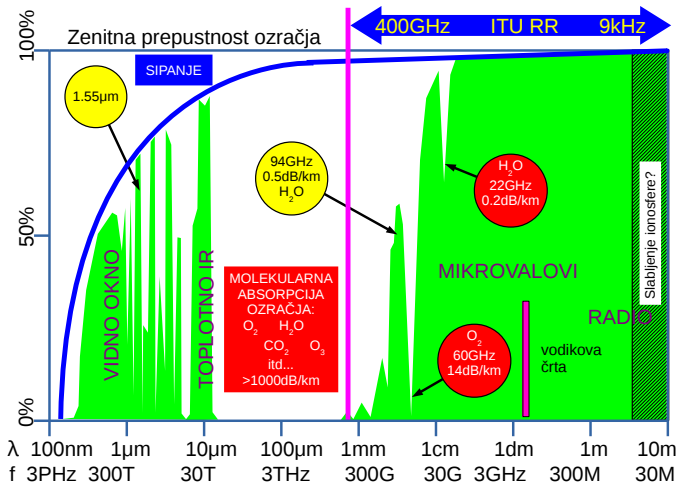
Motivacija in rešitev

- izdelava radioteleskopa s ceneno elektroniko
- rešitev: radioteleskop s šumno temperaturo sistema 60K
- Iz meritev je razvidno, da ima Rimska cesta številne krake spiralne oblike.

Razlike med optičnim in radijskim opazovanjem

- v vesolju imamo ovire, ki absorbirajo določena elektromagnetna valovanja. Medzvezdni prah duši vidno svetlobo, ne absorbira pa radijskih valov
- Mehanizmi sevanja nebesnih virov in lastnosti spektrov so zelo različni
- Razmerje signal/motnja je nizko. Koristen signal zvezde je skrit v šumu.
- prepustnost Zemljskega ozračja je za različne valovne dolžine je različna

Slabljenje zemljskega ozračja

Sevanje črnega telesa

- Vodikove črte ne dobimo s sevanjem toplotnega izvora ampak je spontano sevanje na področju mikrovalov

-

$$B_f = \frac{dP}{df dA d\Omega} \quad (1)$$

- Antena vidi predmete na različnih temperaturah.

-

$$P_N = \Delta f k_B T_A \quad (2)$$

- Planckov zakon sevanja črnega telesa.

$$B_f = \frac{2hf^3}{c_0} \frac{1}{e^{\frac{fh}{k_B T}} - 1} \quad (3)$$

- Spektralna svetlost ni odvisna od razdalje in je enaka tako na izvoru kot na detektorju in je odvisna od temperature.

Občutljivost teleskopa

- Občutljivost pove, kakšno najmanjšo moč signala je teleskop zmožen razpoznati.
- Signal P_S , ki ga merimo, je naključen signal
- da bi razpoznali naš koristen signal v šumu, moramo povprečiti moč
- Kako šibek signal lahko zaznamo, je odvisno od pasovne širine in od časa integracije (povprečenja) oziroma časa opazovanja

$$\frac{\Delta T}{T} = \frac{1}{\sqrt{B\tau}} = \frac{\Delta P}{P} \quad (4)$$

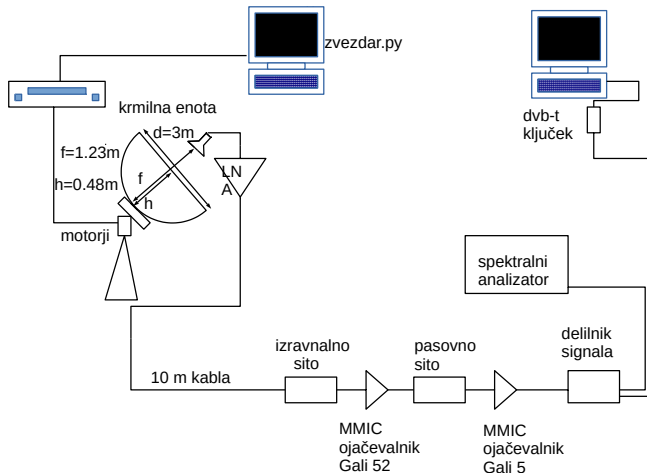
- $T = 60K$, naredimo $N = 3600$ meritev: najmanjši signal, ki lahko zaznamo, je 1 K

Sevanje vodikove črte

- Zaznati ga je mogoče na valovni dolžini 21 cm.
- Ko vodikov atom preskoči v nižje energetske stanje, se izseva foton na valovni dolžini 21 cm. V laboratoriju so izmerili frekvenco 1.420405751786GHz
- Zgodi se le vsakih 11.1 milijonov v povprečnem vodikovem atomu.

Blokovni načrt radioteleskopa

Motivacija in rešitev

Načrtovanje in umerjanje radioteleskopa

Izračun šumne temperature sistema

Opazovanje Vodikove črte

Blokovni načrt radioteleskopa

Žarilec

Pasovno sito

Nizkošumni ojačevalnik

Parabolično zrcalo z žarilcem in rotatorjem

Lastnosti paraboličnega zrcala

- $\frac{f}{d} = 0.4$
- Ločljivost pomeni, katero podrobnost še lahko razločimo in odvisna od valovne dolžine in premera antene
- prostorska ločljivost $\alpha = 1.22 \frac{\lambda}{D} = 5$ stopinj
- premer $D=3\text{m}$

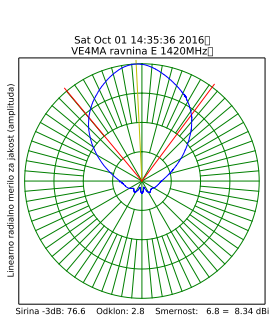
Žarilec brez ovratnika VE4MA

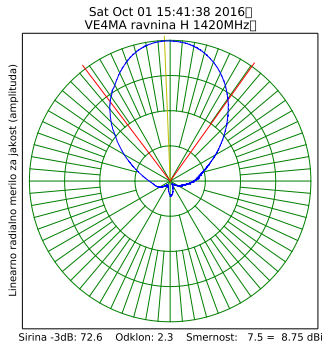
Žarilec z ovratnikom VE4MA

Meritev smernega diagrama v E in H ravnini pri 1420 MHz

(a) Meritev v E ravnini

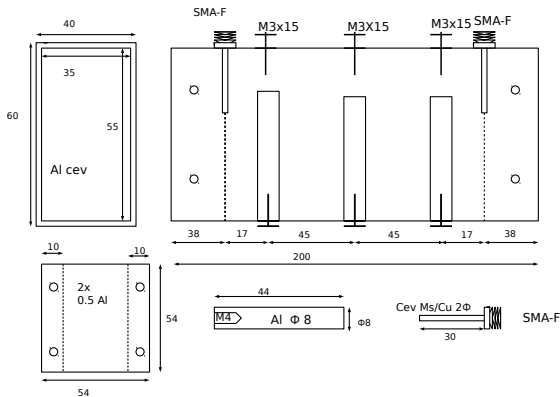

(b) Meritev v H ravnini

Merjenje smernega diagrama

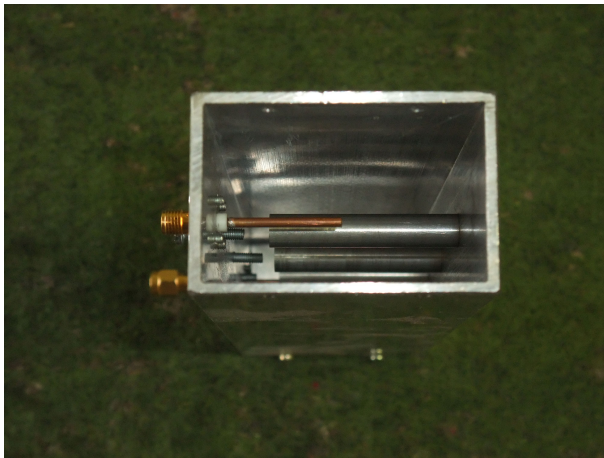

Resonatorsko sito za 21 cm

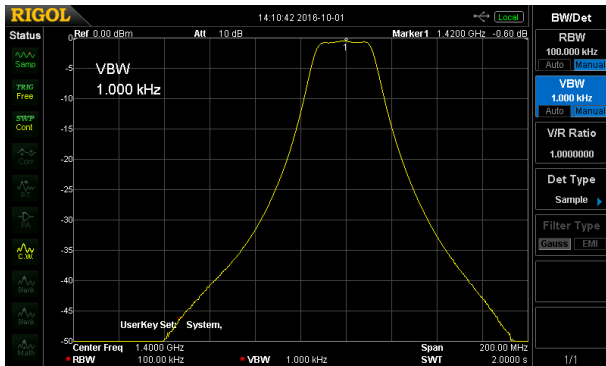

Resonatorsko sito za 21 cm

Merjenje votlinskih pasovnih sit

Motivacija in rešitev

Načrtovanje in umerjanje radioteleskopa

Izračun šumne temperature sistema

Opazovanje Vodikove črte

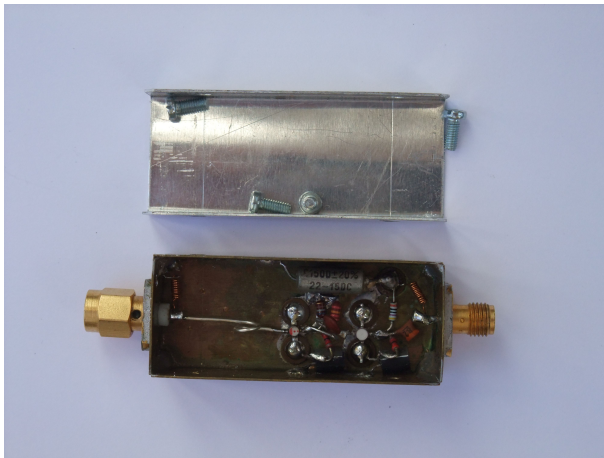
Blokovni načrt radioteleskopa

Žarilec

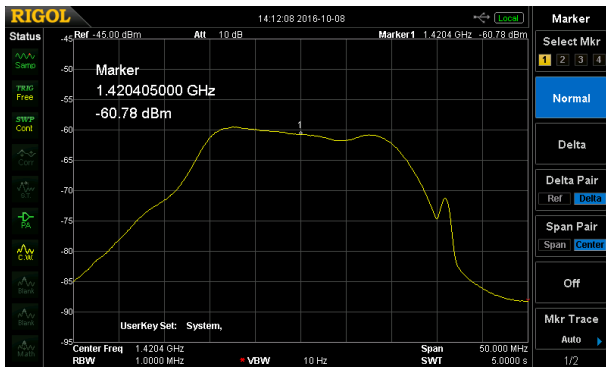
Pasovno sito

Nizkošumni ojačevalnik

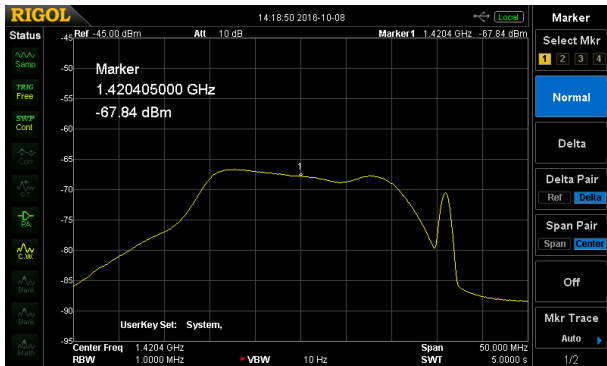
Nizkošumni ojačevalnik

Antena usmerjena v gozd

Antena usmerjena v hladno nebo

Izračun šumne temperature sistema

- Nam omejuje kakšna je občutljivost teleskopa
- Decibel (okrajava dB) je enota brez dimenzije, s katero izražamo razmerje med spremenljivo količino in fiksno referenco: $X_{dB} = 10 \log_{10} \frac{X}{X_0}$

$$10 \log \frac{T_2}{T_1} = 7 \text{ dB}$$

$$T_2 = T_1 \times 10^{\frac{7}{10}}$$

Iz $T_2 = T_1 \times 10^{\frac{7}{10}}$ izračunamo neznano temperaturo T_{S1} .

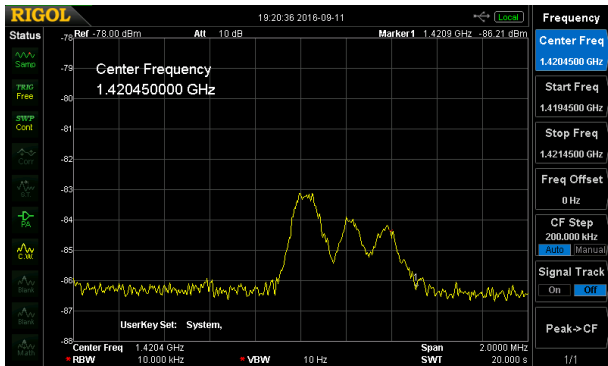
$$T_{S1} + T_{\text{gozd}} = 5 \cdot (T_{\text{nebo}} + T_{S1}) \quad T_{\text{gozd}} \approx 290 \text{ K}$$

$$T_{S1} = T_{\text{antena}} + T_{\text{sprejemnik}}$$

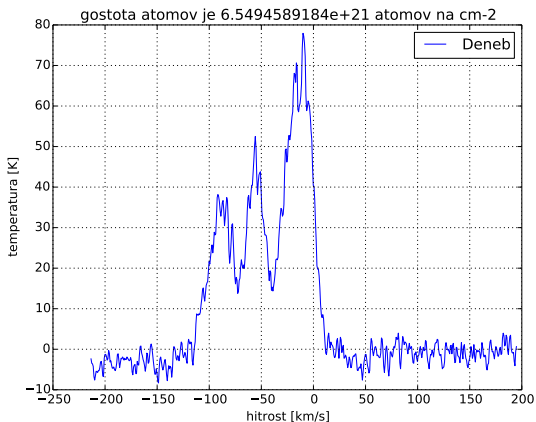
$$T_{S1} = 60 \text{ K} \quad T_{\text{sprejemnik}} \approx 35 \text{ K}$$

$$T_{\text{antena}} \approx 25 \text{ K}$$

Meritev frekvenčnega spektra v smeri zvezde Deneb

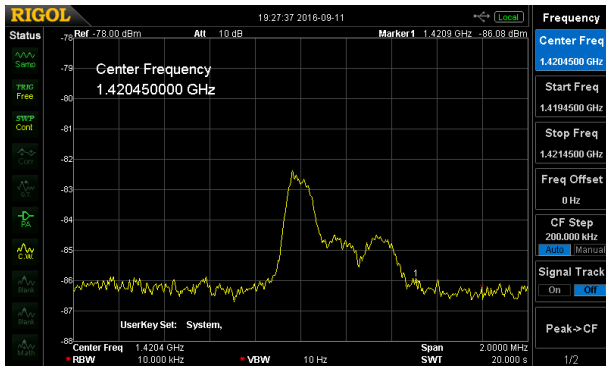

Izračunana šumna temperatura sevanja vodikovih atomov kot funkcija hitrosti v smeri Deneba

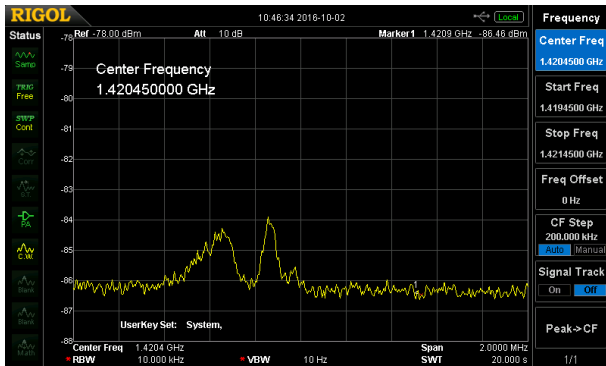

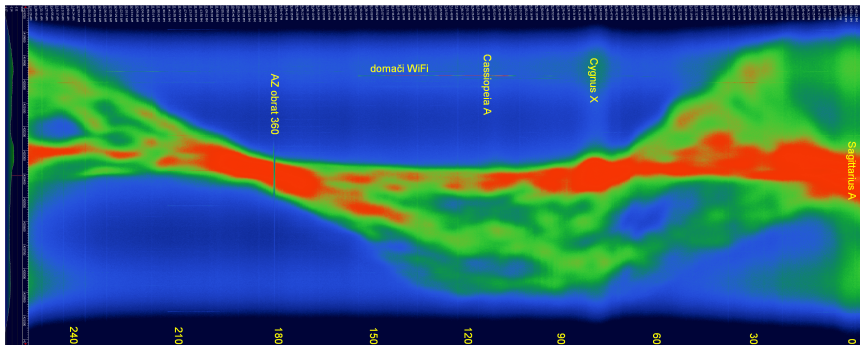
Meritev frekvenčnega spektra v smeri zvezde Sadr

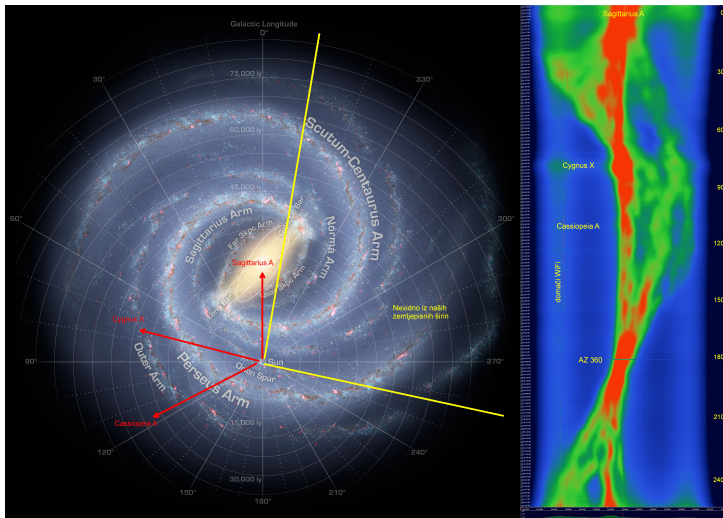
Meritev frekvenčnega spektra v smeri zvezde Etapuppis

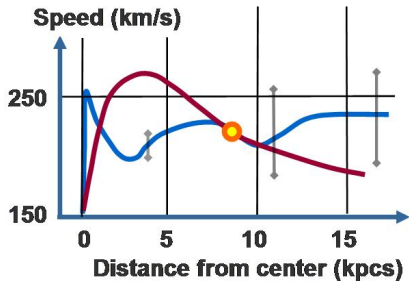
Spekter vodikove črte v galaktični ravnini

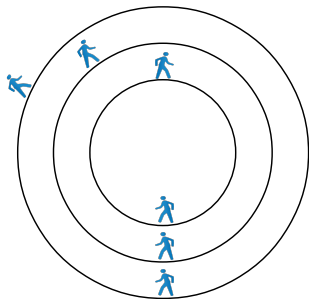
Razlaga kaj lahko vidimo iz naše zemljepisne širine

Kroženje snovi znotraj Galaskije

(a) Izračunana in izmerjena hitrost snovi znotraj Galaksije

(b) Podobnost med tekači po krožnici in kroženjem snovi znotraj galaksij

opazovanje v prihodnosti

- opazovanje pulzatorjev
- opazovanje maserjev: OH črte
- opazovanje vodikove črte zunaj naše Galaksije
- postavitve interferometra

Inteferometer

